

Kring Tärnaby i Lycksele lappmark genomfördes årets botanikdag. Väderutsikterna hade varit mindre gynnsamma men prognosen kom på skam och Evastina Blomgren och hennes botanistvänner fick njuta av tre mycket fina dagar bland blommorna i fjällvärlden.

Botanikdagarna 2015 i södra Lappland

EVASTINA BLOMGREN

Framåt eftermiddagen söndagen den 19 juli började vi samlas i Tärnaby, där många tankar gick till Ingemar Stenmark och andra framstående utförsåkare. Vi kom med bil, vi kom med buss, vi kom med flyg, och vi inkvarterades i hotellrum eller rymliga stugor som var mycket komfortabla. Det vanliga hejandet och ”kul att ses” höjde ljudvolymen i den lilla restaurangen och många nya bekansnader gjordes innan det var dags för genomgång av rutinerna för morgondagens stora begivenhet – helikopterturen.

Dag 1

Uppstigningen på Rödingsnäset gick mycket behändigt. För många av oss var det en ny och spännande upplevelse. Namnet Rödingsnäset har ingenting med fisken att göra utan hänger ihop med verbet röja, som ju satt spår även i södra Sverige, där ortnamn som slutar på röd, red eller ryd är vanliga.

Tyvärr hade våren varit sen även i de här trakterna och snön hade just försvunnit från sänkorna på fjällheden. Växterna var alltså inte så långt komna. Detta gällde också den största rariteten, brudkullan *Gymnadenia runei*.

Brudkullan är endemisk och i hela världen endast känd från fyra områden i södra Lappland. Trots arrangörernas tappra försök med växthus av petflaskor var de flesta plantorna ännu inte helt utslagna. Under vandringen ner från fjället fann en del av oss exemplar med bättre utvecklade blommor.

Purpurbräcka *Saxifraga oppositifolia*, fjällglim *Silene acaulis*, korallrot *Corallorhiza trifida*, lappljung *Phyllodoce caerulea* är några exempel på växter som lyste upp fjällheden. Mest av allt frapperades man ändå av den stora mängden vackert blommande fjällsippa *Dryas octopetala*. I små springor i berget stack det fram

FIGUR 1. Brudkullan *Gymnadenia conopsea* är en orkidé som har uppkommit ur en hybrid mellan brunkulla och brudsporre.

Molekylärgenetiska studier har avslöjat att brudkullan har uppstått genom att en oreducerad äggcell hos en brunkulla har befruktats av normalt pollen från en brudsporre.

FOTO: Niklas Aronsson.

FIGUR 2. Helikoptern lyfte oss upp på Rödingsnäset.

FOTO: Evastina Blomgren.

FIGUR 3. Fjällsippa *Dryas octopetala* blommar som bäst på Rödingsnäset. Arten är typisk för kalkrika och oftast artrika hedder i fjällen.

De blommar har i regel åtta kronblad, vilket förklarar det vetenskapliga arternamnet *octopetala*. Linné förklarar släktets namn: "Jag har kallat denna växt *Dryas* efter dryaderna, de i ekar boende gudomligheterna, emedan bladen förete en viss likhet med eklöv".

FOTO: Evastina Blomgren.

FIGUR 4. Fjällyxnets *Pseudorchis straminea* blommor doftar starkt av vanilj.
FOTO: Bengt Carlsson.

ljust gröna små plantor av stenbräken *Cystopteris fragilis* och grönbräken *Asplenium viride*, och om man letade noga på marken syntes både månlåsbräken *Botrychium lunaria* och nordlåsbräken *B. boreale*.

Sedan vi intagit vår medhavda matsäck i kanten av fjällbjörk-skogen började vi nedstigningen, som ibland var lite brant, men det fanns ju fjällbjörkar att ta tag i. Påfallande var mängden kransrams *Polygonatum verticillatum* och taggbräken *Polystichum lonchitis*, den senare i mycket fräscht gröna tuvor. Några blommande plantor av vityxne *Pseudorchis albida* såg vi på vägen ner och kunde jämföra dem med de fjällyxne *P. straminea* vi sett högre upp.

Väl nere tog bussarna oss till Fjällbotaniska trädgården i Hemavan. Där möttes vi först av en slänt helt bevuxen med sandlupin *Lupinus nootkatensis*, en nordamerikansk lupinart som tycks sprida sig i norra Sverige nästan lika bra som blomsterlupinen *L. polyphyllus* i södra delen av landet. Norge och Island är hemsökta av sandlupinen men underligt nog tycks den gamla förekomsten i södra Småland inte vara lika expansiv. Därefter beundrade vi den för trakten unika tärnadaggkåpan *Alchemilla taernaënsis* utanför odlingarna.

I själva trädgården gick vi på promenadvägar och fick bland annat se en myr med ett antal skyltar med namn på de växter som fanns där och en samling daggkåpor med namnappar. Utefter vägen fanns timrade kistor där man kunde beskåda växter från fjälltrakterna och läsa deras namn på textade skyltar. Ibland var de ordnade i växtsamhällen, ibland familjevis. Det var tydligt och instruktivt.

Tanken slog mig att detta att visa upp hemtraktens flora borde vara en angelägen uppgift för varje botanisk trädgård. Många vanliga växter är ju idag okända för en större allmänhet och en hel del av hemtraktens växter skulle kunna framstå som mer exotiska än trädgårdsväxter från olika delar av världen. Med dessa funderingar i huvudet var det dags att åka ”hem” till middag och samvaro.

Efter middagen fick vi höra föredrag om trakten vi befann oss i, om de första nybyggarna som kom 1824 och om den nuvarande turismen. Vindelfjällens naturreservat är västra Europas största och omfattar urskogar, deltaland, fjäll, grottor och karstlandskap.

Marie Persson, en stridbar motståndare till ett stort nickelgruvsprojekt vid Rönnbäck strax söder om Tärnaby, berättade om planerna och om de följer i form av ännu en flytt som befolkningen skulle tvingas till om projektet kom till stånd. Den förra flytten skedde när en kraftverksdamm dränkte byn Rönnbäck.

Dag 2

Dagens utflykt gällde just det område vi hört om kvällen innan – det som eventuellt ska exploateras för storskalig gruvbrytning. Huvudmålet var ett serpentenberg vid Rönnbäck med det lite krångliga namnet Geavmoeaesie. På vägen dit gjordes ett stopp vid väggkanten, där floran var rik. Blommande ängsgentiana *Gentianella amarella* och den hissnande blå fjällgentianan *Gentiana nivalis* mötte oss tillsammans med brudsporre *Gymnadenia conopsea*, fjällögontröst *Euphrasia wettsteinii* och åtskilliga andra vackra växter.

Ett täljstensbrott vid väggkanten, där vi började vår vandring upp på serpentinberget, visade att berget här verkligen var annorlunda. Serpentin är en bergart med lågt näringsinnehåll och innehåll av giftiga tungmetaller, bland annat nickel, som gör att växterna ofta blir små och avviker från sitt normala utseende.

Vandringen uppför Geavmoeaesie var brant och gick genom mossbevuxen mark i skog. Väl däruppe kändes det plötsligt mera angeläget att pusta ut, beundra utsikten och att ägna sig åt medhavd fika, än att genast ge sig i kast med de speciella varieteter som framför allt Olof Rune studerat och namngivit.

Dvärgrödblåra *Silene dioica* var. *serpentinicola*, lägre till växten, rödare på stjälken och hårigare än vanlig rödblåra, stod i bergsskrevor tillsammans med smal ängssyra *Rumex acetosa* var. *serpentinicola*, som var mindre än vanlig ängssyra och hade smalare blad med nedvikt kant. Den spensliga fjällnejlika *Viscaria alpina* var. *serpentinicola*, med dåligt utvecklade kronblad och smalare blad än vanlig fjällnejlika, växte på hållarna tillsammans med grönbräken *Asplenium viride*. Den senare tycktes dock inte se annor-

FIGUR 5. Dvärgrödblåra, smal ängssyra, spenslig fjällnejlika och grönbräken (*Silene dioica* var. *serpentinicola*, *Rumex acetosa* var. *serpentinicola*, *Viscaria alpina* var. *serpentinicola*, *Asplenium viride*) är fyra speciella växter som hittas på serpentin.

FOTO: Niklas Aronsson och Evastina Blomgren.

FIGUR 6. Stormhattshumlan *Bombus consobrinus* har den längsta tungan av alla våra humlor, en anpassning till dess viktigaste födoväxt, nordisk stormhatt *Aconitum lycoctonum* subsp. *septentrionale*. FOTO: Niklas Aronsson.

lunda ut än på andra växtplatser. Ett litet bestånd av en annan serpentinväxt, smal hönsarv *Cerastium fontanum* var. *kajanense*, väckte inte så mycket uppmärksamhet.

Under färden nerför berget kunde vi knyta kontakt med bland andra finbräken *Cystopteris montana*, vitpyrola *Pyrola rotundifolia* och repestarr *Carex loliacea*, för att inte glömma mängden linnea *Linnaea borealis* som ännu inte var i blom.

Väl nere förde oss bussen till den hägrande lunchen på en enslig fjällgård vid sjön Virisen. Kontrasten mot serpentinberget var slående. Här bredde grön, öppen mark ut sig mot sjön, här betade får och här fanns grönsaksodlingar och höns med en mycket praktfull tupp. Lunchen bestod av fisk med tillbehör och smakade förträffligt. Det kändes skönt att sitta vid ett dukat bord och ta igen sig en stund innan det var dags att åter ge sig ut.

Först ett litet stopp för att vi skulle få chans att jämföra de tre gräsen skogsrör, brunrör och lapprör (*Calamagrostis chalybaea*, *C. phragmitoides* och *C. lapponica*). Tyvärr hade den sena varen gjort att de inte var riktigt så välutvecklade som man skulle önska för att skillnaderna skulle framgå tydligt.

Vid Högås gjordes ett nytt uppehåll utefter vägen. Målet var ett bestånd av guckusko *Cypripedium calceolus*. Denna präliga orkidé växte i en tät sammanhållen grupp i rik skogsmiljö med bland annat tibast *Daphne mezereum*. På väggkanten stod brudsporre *Gymnadenia conopsea* och ängsgentiana *Gentianella amarella*

i vacker blom. En gräsbacke upp från vägen var tätt bevuxen med fjällnässlå *Urtica dioica* subsp. *sondenii*, en underart till brännnåsslå, som nästan helt saknar brännhår. Vi var många som kände efter utan något obehag.

Innanför nässelbältet vidtog ett stort bestånd av nordisk stormhatt *Aconitum lycoctonum* subsp. *septentrionale*, som blommade vackert. Någon ropade ”stormhattshumla” och det blev fart på fotografierna med sina långa objektiv.

Slutmålet för dagen var ett rikkärr vid Röbackssliden. Kärret var mycket platt och inte så blött som man kunde befara. Här var gott om sumpnycklar *Dactylorhiza majalis* subsp. *lapponica* och ängsnycklar *D. incarnata*. Andra rikkärrsarter var glansvide *Salix myrsinites* och risvide *S. arbuscula*, som växte tillsammans med gräsull *Eriophorum latifolium*, snip *Trichophorum alpinum* och svarthö *Bartsia alpina*.

Även rikkärrsmossorna lockade: purpurvitmossa *Sphagnum warnstorffii* dominerade fläckvis. För övrigt förekom bland andra späd skorpionmossa *Scorpidium cossonii*, guldspärrmossa *Campylium stellatum*, gyllenmossa *Tomentypnum nitens*, piprensarmossa *Paludella squarrosa*, trekantig svanmossa *Meesia triquetra* och svartknoppsmossa *Catoclopium nigratum*.

Efter en omväxlande dag var det skönt att sätta sig i bussen och bli hemförd till middag. Efteråt fick vi höra Jonas Grahn berätta om naturvårdsarbete i Västerbottens län och Hans Gardfjell talade om rikkärr, och vi fick dessutom reda på en del om den pågående inventeringen av Västerbottens län som påbörjades 1980 av Stefan Ericsson. Länet omfattar 2 573 femkilometersrutor, ett svindlande antal för oss sörlänningar med våra mer överkomliga landskap.

FIGUR 7. Rikkärret vid Röbackssliden var mycket artrikt med tusentals sumpnycklar *Dactylorhiza majalis* subsp. *lapponica*. På bilden syns även bland annat nordspira *Pedicularis palustris* subsp. *borealis* och svarthö *Bartsia alpina*. FOTO: Bengt Carlsson och Evastina Blomgren.

Dag 3

Så var det dags för en utflykt till Norge. Förmodligen är detta första gången som Botanikdagarna innefattat en utlandstripp. Målet var ett serpentenberg med namnet Krutvassrødikken. Här fanns det snö kvar och vi fick ta oss över en del snölegor för att komma upp. Själva stenen i berget var mycket skrovlig, ungefär som grovt sandpapper och det var praktiskt taget omöjligt att halka även om klippan lutade och var fuktig.

Det röda berget var ganska kalt och de flesta växter vi träffade på var småväxta. Här möttes vi av vackert blommande fjällglim *Silene acaulis* och tuvsäv *Trichophorum cespitosum* subsp. *cespitosum* och träffade snart på den lilla grusnarven *Arenaria humifusa*, som är strängt bunden till serpentin. Även de små arterna krypljung *Kalmia procumbens* och mossljung *Harrimanella hypnoides* gömde sig i skrevorna. Fjällnörel *Minuartia biflora* var en annan diminutiv art på det kala berget. Ytterligare en serpentinväxt, kal fjällarv *Cerastium alpinum* subsp. *glabratum*, förekom tillsammans med vanlig fjällarv subsp. *alpinum*.

När vi hade studerat färdigt alla dessa ovanliga växter tog vi oss nerför berget och över vägen för att inta lunchmatsäcken vid den vackra fors som vi beundrat däruppiifrån. Som vanligt smakade smörgåsarna och kaffet utmärkt medan

FIGUR 8. Krutvassrødikken i förgrunden är ett serpentenberg strax innanför den norska gränsen. Det rödbruna och skrovliga berget är bara mycket sparsamt klätt med växter.

Två arter som klarar av att växa här är fjällglim *Silene acaulis* och kal fjällarv *Cerastium alpinum* subsp. *glabratum*.

FOTO: Evastina Blomgren.

FIGUR 9. Grusnarv *Arenaria humifusa* är en mycket sällsynt serpentinväxt som bara har ett fåtal lokaler i Sverige och Norge. Närmast hittas den på Spetsbergen och på Grönland. – Krutvassrödikken. FOTO: Bengt Carlsson.

vi smälte alla intryck. Efter att ha sett oss omkring i omgivningarna, fotograferat och tittat på växter alldeles på egen hand var det dags att åter embarkera bussen för färd tillbaka till hemlandet.

Vi stannade i Joesjö strax innanför den svenska gränsen, en idyllisk plats med vackert betade hagar längs sjöstranden. Här blev vi mottagna av en vänlig familj: man, hustru och två pojkar i tidig skolålder. Vi köpte kaffe och hembakade bullar och fick samtidigt höra en del om det liv man levde. I år hade ännu inte meteorologisk sommar (5 dygn med medeltemperatur minst 10 grader) inträtt och nattfrost i juli är inte ovanligt.

Lättast att odla här är potatis, lök och grönkål. Man livnär sig på boskap, men det är långt både till mejeri och slakteri. Fiske av röding och öring ger tillskott. En för de flesta av oss helt främmande tillvaro nära naturen beskrevs för oss och väckte många tankar.

Lite botanisering på väggkanten och i de betade markerna gav den mycket vackra ängsrödsklövern *Trifolium pratense* var. *pratense*, som vi sett på många ställen utefter vägarna i trakten, brunbinka *Erigeron acris* subsp. *politus* samt de båda dunörterna dvärgdunört *Epilobium anagallidifolium* och fjälldunört *E. hornemannii* i ett litet dike i betesmarken.

FIGUR 10. Ängsrödsklöver *Trifolium pratense* var. *pratense* prydde väggkanterna på många ställen. FOTO: Evastina Blomgren.

FIGUR 11. Brunklöver *Trifolium spadiceum* blommande vackert i vägkanten strax väster om Brännan. Brunklöver är en kulturbunden östlig art som kom till Sverige först på 17- och 1800-talen. Den är vanligast i Svealand och södra Norrland. FOTO: Niklas Aronsson.

FIGUR 12. Kal gyckelblomma *Mimulus luteus* är en ursprungligen sydamerikansk art som har förvildat sig längs vägkanten nära Västansjö. FOTO: Evastina Blomgren.

Evastina Blomgren är ordförande i Föreningen Bohusläns Flora och var huvudredaktör för *Bohusläns flora*.

Adress: Östanvindsvägen 6,
451 61 Uddevalla
E-post: evastina.blomgren@
gmail.com

Även nu blev det några stopp vid vägen. Först stannade vi vid en vägslänt som var fullständigt översållad av brunklöver *Trifolium spadiceum*. Det var en vacker syn. Sedan uppvisades kal gyckelblomma *Mimulus luteus* i ett dike.

Dagen avslutades med ett besök vid Portbron, där vi förevisades en fattigmyr med trådstarr *Carex lasiocarpa* och nordspira *Pedicularis palustris* subsp. *borealis*. Myren såg inte direkt fattig ut med sydvästsvenska ögon sett. Nära spången växte både knaggelstarr *Carex flava* och hårstarr *C. capillaris*, som nog var med bland gårdagens uppräknade indikatorarter för rikkärr liksom piprensarmossa. Vidare förekom där både gräsull och snip.

Längre från spången kom vi dock ut i ett fattigare område med bland annat tuvull *Eriophorum vaginatum*, sumpstarr *Carex magellanica* och dystarr *C. limosa* och där blev rundsileshår *Drosera rotundifolia* och taggstarr *C. pauciflora* vanligare på tuvorna av rostvitmossa *Sphagnum fuscum*.

Efter hemkomsten väntade en festligare middag och vi hade mycket att prata om, så vi blev sittande i restaurangen ganska länge innan det var dags att gå till sängs.

Alla var överens om att vi upplevt fantastiskt mycket under tre dagar i fjälltrakterna i Lycksele lappmark. Väl medvetna om att det var Stefan Ericsson som från början planerat exkursionerna tackar vi varmt alla dem som ryckt in och arbetat med att förverkliga dessa botanikdagar 2015. Under detta arbete måste saknaden efter Stefan ha känts tung. Vi deltagare är glada och tacksamma för att man under dessa omständigheter lyckats med att ge oss upplevelser i form av fantastiska vyer, spännande växter och trevlig samvaro i Stefans anda. **SBT**